

ASPECTE ISTORICE PRIVIND INDICATORII DEMOGRAFICI SPECIFICI COMUNITĂȚILOR ETNICE DIN ROMÂNIA

DAN CONSTANTIN RĂDULESCU

INTRODUCERE

Reinserarea statelor din Europa Central Răsăriteană pe orbita unor evoluții încurajatoare, având ca țintă democrația și economia prosperă de piață asemeni statelor din vestul continentului, fenomen înregistrat în urma evenimentelor din 1989, a prilejuit totodată izbucnirea unor puternice manifestări de criză în plan politic, economic, social, cultural și moral comportamental, manifestări aflate încă în derulare, chiar dacă cu intensități ce diferă de la țară la țară.

În vederea evaluării cât mai atente a climatului intern românesc se are în vedere, prin studiul de față, o prezentare a evoluției raporturilor interetnice din perspectivă istorică, pentru că aceasta evidențiază acele elemente de tradiție și continuitate care dau soliditate și consistență organismului social românesc. În același timp, pot fi evidențiate cauzele reale ce au provocat unele derapări de la armonia interetnică și în România de-a lungul timpului, și mai ales, pot fi evaluate procedurile de neutralizare și contracarare a elementelor perturbatoare din interiorul interetnicității.

În plus, trebuie avut în vedere că în rândul comunităților etnice conlocuitoare din România, cifrate la 10,5% din totalul populației țării de recensământul din 1992, o parte își au națiunile matcă în interiorul unora dintre statele vecine sau apropiate României (Iugoslavia, Bulgaria, Ungaria, Ucraina, Slovacia, Cehia, Rusia, Polonia, Grecia, Turcia). Similar, în interiorul acestor state trăiesc numeroase comunități de români.

În consecință, unele dintre dezvoltările legate de raporturile interetnice din România pot produce efecte de substanță în sfera politicii externe românești (vezi tratativele complexe derulate pentru încheierea tratatelor de stat cu Ungaria și Ucraina și situația raporturilor cu Bulgaria).

Studiul de față își propune deci să prezinte, cum spuneam mai devreme, modul în care au evoluat, de-a lungul timpului, indicatorii demografici specifici unora dintre comunitățile conlocuitoare din România.

În acest fel, va fi întregită imaginea evoluției generale a relațiilor interetnice din perspectivă istorică, rigoarea înregistrărilor statistice ajutând prin acuratețea de

nerespins a cifrelor, atât concluziile privind natura evoluției acestor raporturi, cât și posibilitățile de neutralizare a oricărui factori de risc.

În plus, se poate crea, prin intermediul evidențierii condiționărilor istorico-demografice ale relațiilor interetnice din România, un studiu ilustrativ de caz privitor la semnificațiile adevărate ale unor astfel de fenomene specifice, cu siguranță, unor întinse spații europene.

ELEMENTELE PRINCIPALE ALE EVALUĂRII ISTORICE

Ca timp de desfășurare va fi urmărită evoluția raporturilor studiate, de-a lungul tuturor epocilor istorice, dar, fatalmente, prin volumul și calitatea informațiilor existente, sunt privilegiate doar Epocile Modernă și Contemporană.

Spațiul de desfășurare: Trebuie să pună în lumină, tocmai pentru complexitatea demersului analitic circumscris temei abordate, raporturile demografie-interetnicitate-evoluțiile înregistrate pe teritoriul locuit de români, ce se întindea, inițial, de la cursul mijlociului al Dunării la vest, la culmile Carpaților Păduroși la nord, la cursul Bugului la est și până la frontiera macedoneano-greacă la sud, până la România de azi cu o suprafață mult mai redusă, de 238 091 km². În afara teritoriului național trăiesc și astăzi comunități românești băștinașe semnificative numeric.

Actorii

Românii. Românii aparțin, din punct de vedere etnic și lingvistic, marii familii a popoarelor romanice alături de italieni, francezi, spanioli și portughezi (plus mica comunitate romandă din Elveția). Pe lângă nucleul care populează compact teritoriul actual al României, trebuie menționată existența unor importante comunități românești băștinașe în Ucraina, Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria, Albania, Croația, Grecia, Macedonia, la care, adăugăm Republica Moldova, practic al doilea stat român, constituită după dispariția Uniunii Sovietice.

Minoritățile conlocuitoare. Cum s-a arătat deja anterior, de-a lungul timpului pe teritoriul românesc s-au așezat și continuă să viețuiască printre români, un însemnat număr de comunități minoritare ce reprezintă, în zilele noastre, circa 10 procente din populația țării.

Circumstanțele dislocării în teritoriu a acestor comunități diferă, de la caz, la caz.

Ele au fost fie ocuparea unor părți din teritoriile românești sau simpla traversare a lor de către unele triburi migratoare, fenomene consumate, în principal, pe parcursul primului mileniu al erei noastre, fie ocuparea unor teritorii românești de către marile puteri ale timpului (Ungaria, Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic, Imperiul Țarist, Uniunea Sovietică) și popularea acestor ținuturi istorice românești (Transilvania, Maramureș, Crișana, Banat, Dobrogea, Basarabia,

Bucovina) cu unele comunități de altă origine etnică reprezentate sau de populațiile cuceritoare (maghiari, turci, tătari, ruși) sau de populații străine colonizate în scopul exploatării economice a acestor teritorii (sași, șvabi, sârbi, cehi, slovaci, italieni, ucraineni), la care s-au adăugat și alte comunități etnice stabilite în România ca rezultat al izgonirii sau al migrării lor din teritoriile de origine (evrei, romi, poloni, greci, armeni, bulgari ș.a.).

Menționăm că, într-o mai mică măsură, astfel de colonizări și așezări de comunități minoritare s-au petrecut și în Valahia și Moldova (armeni, greci, bulgari, sârbi, evrei, poloni, romi).

Urmașii noilor veniți constituie comunitățile conlocuitoare de astăzi, din România.

Funcționalitatea Modelului Interetnic Românesc

Numim **model interetnic românesc** ansamblul de instituții, tradiții și stereotipuri comportamentale existente în zona interetnicității, care condiționează de o manieră flexibilă și pragmatică raporturile interetnice între indivizi și între comunități.

Deși, în cele mai multe dintre cazuri, puterea ocupantă a înzestrat populația dislocată și colonizată cu pământuri și privilegii însemnate în dauna românilor, trebuie subliniat faptul că, în general, autohtonii și minoritarii au reușit, în timp, să trăiască în pace și armonie, grație tocmai modelului interetnic românesc, constituit încă din primul mileniu al erei noastre și dovedit și astăzi ca valabil și funcțional.

În astfel de condiții, nu mai pot constitui motive de surprindere deseale refugii ale unor comunități din vecinătatea teritoriului românesc în ceea ce, pentru cei amenințați pe criterii etnico-confesionale (evrei, ruși-lipoveni, bulgari-carașoveni, gagăuși, armeni, sârbi, greci ș.a.) reprezenta un adevărat sanctuar de securitate și toleranță etnică și confesională, adică spațiul românesc.

Fiecare comunitate etnică a avut și are în continuare posibilități autentice de preservare a spiritualității și identității proprii, adăugând noi elemente de originalitate și perenitate la patrimoniul comun de civilizație și îmbogățind și consolidând totodată, atât interetnicitatea în România, cât mai ales, funcționarea modelului interetnic românesc.

Dispoziții constituționale și legale privitoare la relațiile interetnice, ca fundament instituțional al modelului interetnic românesc

După Decembrie 1989, în România s-au întreprins importante eforturi în vederea constituirii unui regim autentic democratic, inclusiv în domeniul raporturilor interetnice.

După cum se cunoaște, puterile occidentale consideră „atitudinea față de minoritățile naționale în ceea ce privește modul de soluționare a dezideratelor

proprii” ca reprezentând criterii de evaluare¹ a gradului real de democratizare pentru oricare dintre statele candidate la admiterea în organismele comunitare europene (Consiliul Europei, Uniunea Europeană).

Faptul că România și-a îndeplinit deja condițiile statutare legate de admiterea în Consiliul Europei a fost atestat ca atare de acceptarea țării noastre ca membră a respectivului organism, în 1993, și de încetarea monitorizării sale de către organismele comunitare.

În acest sens, este ilustrativă prezentarea, fie și succintă, a prevederilor instituționale ce operează în zona interetnicității.

Legea supremă, Constituția României din 8 Decembrie 1991, **proclamă drepturi și obligații egale pentru toți cetățenii României, indiferent de sex, confesiune religioasă, origine etnică sau statut social** (art. 4, 6, 20, 32, 59, 127), inclusiv dreptul fiecărei comunități etnice de a-și prezerva identitatea etnică și culturală².

Guvernul României a creat, prin Decizia Guvernamentală nr. 137/1993, **Consiliul Pentru Minoritățile Naționale**³, cu atribuții corespunzătoare în ceea ce privește consolidarea și propășirea instituțiilor culturale, religioase, educative și sociale aparținând minorităților. Toate cele șaisprezece minorități existente astăzi în România sunt reprezentate în consiliu, care are statutul de minister, iar secretarul consiliului posedă rangul de ministru și face parte din guvern.

Constituția României (art. 29) garantează deplina libertate religioasă și de opinie. În consecință, fiecare comunitate etnică este liberă să-și urmeze propriile tradiții culturale și confesionale.

În plus, funcționarea instituțiilor culturale, școlare, religioase aparținând minorităților naționale este susținută cu fonduri provenind de la bugetul de stat.

Legile nr. 69/1991 și 70/1991 asigură o largă descentralizare administrativă în domeniul perceperii taxelor locale și al utilizării veniturilor locale, cu urmări benefice pentru comunitățile locale, inclusiv în sfera interetnicității. Dar aspectul cel mai convingător al unei interetnicități pozitive și armonioase existente în România îl reprezintă participarea activă a comunităților conlocuitoare la viața politică, inclusiv prin intermediul unor partide și organizații proprii (Uniunea Democratică a Maghiarilor din România, Forumul Democratic German, Uniunea Democratică a Ucrainenilor din România, Uniunea Democratică a Turcilor și Tătarilor din România etc.).

După alegerile parlamentare din 6 noiembrie 1996, UDMR, constant prezent în parlament, încă de la alegerile parlamentare din 1990, s-a alăturat CDR și PD în constituirea coaliției guvernamentale – eveniment ce semnifică noi împliniri, în ceea ce privește funcționarea modelului interetnic românesc. De altfel, după

¹ ICCV, *Dimensiuni Culturale și Relații Interetnice în România, Raport Preliminar*, București, 1997, p. 10.

² *Op. Cit.*, p. 16.

³ *Ibidem*, p. 15.

alegerile din 2000, colaborarea UDMR cu PSD – câștigătorul alegerilor – s-a materializat sub forma unui protocol de colaborare la nivel parlamentar, vital pentru guvernul minoritar PSD.

De precizat că și după 2000, noul guvern a continuat practica curentă de după 1990 de a păstra o bună colaborare cu reprezentanții în parlament ai minorităților din România.

Modelul interetnic românesc – prezent și perspective

Faptul că prevederile constituționale prevăd pentru România împlinirea normelor democratice celor mai avansate în domeniul interetnicității nu înseamnă că astfel de cerințe sunt automat implementate în practică.

În viața de zi cu zi, la nivelul indivizilor grupurilor și comunităților, acționează comportamente și stereotipuri, în egală măsură influențate atât de tradiție, cât și de elementele de noutate, inclusiv în plan instituțional.

Raporturile care se constituie astfel în planul interetnicității trebuie avute în vedere, întrucât pe cât sunt de relevante, **din punct de vedere principal, atât**, cadrul legislativ, cât și **modelul interetnic românesc**, ele acționează, într-un timp real, asupra și prin intermediul unor actori reali condiționați istoric, politic, social, economic și cultural.

Din acest punct de vedere, nu este întâmplător faptul că după decembrie 1989 în condițiile unei prelungite crize generale ce a cuprins societatea românească, cu întreg corolarul de evenimente și fenomene cunoscute – pauperizare, șomaj, închideri de fabrici, falimente de bănci, inflație ș.a.m.d., s-au putut înregistra și unele tragice tensiuni și violențe, ce nu pot fi evaluate și înțelese în afara interetnicității (Târgu Mureș (martie 1990), Bolintin, Mihail Kogălniceanu, Hădăreni (toate, în prima jumătate a anilor '90) etc.).

Mergând înapoi pe firul istoriei, concluzia studiilor și analizelor științifice este că, în puținele ocazii în care pe pământurile românești s-au înregistrat tensiuni și violențe cu caracter interetnic, avem de-a face cu circumstanțe cu totul excepționale – războaie de apărare, războaie, revoluții, crize economice și politice, dar mai ales, presiuni exercitate la adresa autorităților din partea unor puteri străine, ce ținteau la destabilizarea statului. În nici un moment nu avem de-a face cu inițiative rasiste discriminatorii emaneate exclusiv din inițiativa societății românești.

În concluzie, mersul legitim al evoluțiilor românești în sfera interetnicității îl reprezintă modelul interetnic românesc, dominat de flexibilitate, pragmatism și toleranță, ce a constituit, și constituie încă, fundamentul raporturilor interetnice în România.

De-a lungul timpului, acest model a suferit mutații și influențe diverse, dar pe ansamblu, a rezistat și a influențat în bine evoluția interetnicității.

Trebuie remarcat însă faptul că, în condiții prelungite de criză politică și/sau economică, acțiunea modelului interetnic românesc poate fi inhibată sau perturbată de evoluția generală nefavorabilă a evenimentelor – tensiuni sociale, campanii

sistematice de manipulare și dezinformare, pauperizare, amenințare cu agresiunea sau cu ocupația militară a țării.

În concluzie, pentru ca acțiunea modelului interetnic românesc să se desfășoare optim și nestânjenit se impune din partea factorilor politici o acțiune concertată și constantă pe plan instituțional administrativ în vederea democratizării cadrului politic general, cu o adresă clară și precisă în sfera interetnicității, ca singură modalitate de optimizare și de consolidare în plan social a stereotipurilor și comportamentelor interetnice corespunzătoare.

După cum s-a arătat deja, în România, după decembrie 1989, s-a creat un cadru legislativ adecvat în domeniul raporturilor interetnice.

În condițiile crizei prelungite în care a plonjat societatea românească în ansamblul său s-au înregistrat însă și unele evoluții îngrijorătoare – manipulări xenofobe și naționalist-șovine, tensiuni și acțiuni violente, în principal revendicativ economice și sociale ș.a.m.d. care, scăpate de sub control, pot avea consecințe imprevizibile, inclusiv în plan interetnic.

Totuși, se poate spune în final, că modelul interetnic românesc bine servit de noul cadru juridico-legislativ a reacționat precumpănitor pozitiv după 1989.

Trebuie avut în acest sens în vedere faptul că ciocnirile violente au fost stinse relativ ușor, că nu s-au înregistrat recidive și extensii ale violențelor și, fapt fundamentat, climatul interetnic se păstrează, în ciuda crizei prelungite, precumpănitor pozitiv, la scara întregului teritoriu.

INTERETNICITATE ȘI DEMOGRAFIE ÎN ROMÂNIA

Disponibilitatea datelor statistico-demografice, în România

O dificultate specifică studiilor de demografie istorică este reprezentată de puținătatea datelor statistice de încredere, în special pentru Antichitate și Evul Mediu. Nu este numai cazul României, situația fiind comună, în general, studiilor de profil întreprinse pe plan mondial.

De aceea întreprinderile de acest gen **utilizează**, pentru perioadele mai vechi, surse indirecte – memorii, descrieri, **documente oficiale**, catagrafii, recensământuri, înregistrări fiscale, liste parohiale, conscripții militare ș. a. –, ce trebuie însă utilizate cu precauție, datorită caracterului lor incomplet și nivelului limitat de exactitate.

Totuși, specialiștii sunt în măsură chiar și în aceste condiții dificile, să elaboreze unele evaluări statistico-demografice, utile în cazul de față.

Spre exemplu, în ceea ce privește teritoriile **Daciei și Dobrogei Romane**, s-au făcut unele evaluări, în ceea ce privește efectivele populației, între secolele I î.H. – VII AD, efective cifrate la aproximativ 2 milioane, în timp ce pentru restul

arealului carpato-danubiano-nord pontic sunt estimate valori sensibil apropiate (circa 2 milioane locuitori) pentru același interval de timp.

Corespunzător, pentru Evul Mediu, se consideră că în provinciile istorice și statele românești (Banat, Crișana, Maramureș, Transilvania, Oltenia, Muntenia, Moldova, Dobrogea) trăia o populație ale cărei efective depășeau per total 10 milioane de locuitori.

Prin comparație, statul român modern constituit prin Unirea Moldovei cu Muntenia în 1859, la care s-a adăugat, din 1880, Dobrogea, cuprindea între frontierele sale, înaintea declanșării primei conflagrații mondiale, o populație de circa 8 milioane locuitori, la care se adăugau efectivele de populație trăitoare în celelalte provincii istorice românești aflate sub ocupația Imperiilor Habsburgic și Țarist, ce însumau aproximativ 10 milioane locuitori (Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina, Basarabia).

Trebuie menționat că, după secolul 18, autoritățile de stat au sporit frecvența și volumul informațiilor statistico-demografice colectate, evident, din rațiuni fiscale și militare (plata impozitelor și recrutarea pentru armată).

Începând cu secolul 19, sunt inițiate recensământuri periodice (primul recensământ a fost organizat în România în 1861, dar a rămas nepublicat) ce sporesc volumul și acuratețea acestor date, evidențiind, în toate provinciile istorice, existența unei majorități absolute sau relative reprezentate de populația românească, alături de prezența unor comunități minoritare, însumând ponderi semnificative, fața de totalul populației.

Pentru ilustrarea afirmațiilor de mai sus, sunt date, în continuare, două tabele conținând efectivele populației din Transilvania și respectiv din România, de după Marea Unire, din 1918. De menționat că aceste cifre au fost extrase din recensământuri și catagrafii oficiale efectuate de autoritățile habsburgice și dualiste, în 1787, 1840, 1850, 1880, 1910 și respectiv, din recensământul din 1923, organizat de autoritățile românești, primul realizat după constituirea României Mari, adunate și publicate de dr. Aurel Gociman într-o binecunoscută lucrare științifică republicată în 1995 (*România și revizionismul maghiar*).

Tabelul nr. 1

Populația Transilvaniei, între 1787 și 1923⁴

Anul	Români	Maghiari	Germani	Total
1787	800 000	506 105	107 072	1 413 177
1840	916 015	368 540	222 159	1 596 714
1850	1 202 050	585 342	219 374	2 006 766
1880	1 184 883	630 477	211 748	2 027 208
1910	2 821 720	1 498 849	577 683	5 167 931

⁴ Dr. Aurel Gociman, *România și revizionismul maghiar*, Cluj Napoca, 1995, pp. 315-320.

Tabelul nr. 2

Populația României pe grupuri etnice în 1923⁵

Grupul Etnic	%
Românii	74,5
Maghiari	8,4
Evrei	5,0
Germani	4,3
Ucraineni	3,3
Bulgari	1,5
Turci	1,0
Alții	2,0
Total	100

După cum se poate vedea din conținutul Tabelului 2, în 1923 în România Mare românii reprezentau o pondere de 74,5%, din total, în timp ce minoritățile conlocuitoare aveau însumate o pondere de 25,5% din masa întregii populații.

Pierderile teritoriale din 1940⁶ au modificat radical aceste ponderi, întrucât, pe lângă teritorii, România a pierdut circa 3 800 000 cetățeni⁷, dintre care o parte aparțineau minorităților, la care s-au adăugat, evident, evoluțiile indicatorilor demografici, pentru populația rămasă în teritoriile românești, atât majoritară, cât și minoritară.

De menționat, pentru comparație, că recensământul din 1992 a înregistrat pe români ca reprezentând 89,5% din total, în timp ce cetățenii aparținând minorităților conlocuitoare din România reprezentau o pondere de 10,5% din totalul populației⁸.

Cauzele acestei descreșteri în ceea ce privește numărul și ponderea comunităților minoritare, de la 25,5% la 10,5%, și, respectiv, sporirea între 1923 și 1992 a ponderii românilor, de la 74,5%, la 89,5%, trebuie căutate în evoluția complexă a indicatorilor demografici specifici fiecărei comunități, dar și a altor cauze de ordin geopolitic (deportări, legislație rasială, război, fluxuri migratorii), ce pun în relație directă interetnicitatea cu demografia în România, din perspectivă istorică.

Semnificațiile evenimentelor și fenomenelor implicate de această complexă relație se cer atent evaluate, în vederea evidențierii unor concluzii pertinente.

Pentru o adecvată ilustrare se dau, mai jos, datele statistice înregistrate de autoritățile românești la recensământurilor organizate în 1930, 1956, 1977 și 1992.

⁵ *Ibidem*, p. 330.

⁶ Teritoriul României Mari (295.049 km²) a fost diminuat la cel actual de 238.091 km²

⁷ Acad. Prof.dr. Vladimir Trebici, *Commentaria in Demographian*, București, 1995, p. 8 (lucrare în manuscris utilizată cu consimțământul autorului).

⁸ *Ibidem*.

Tabelul nr. 3

**Populația României în 1930 (raportată la teritoriul României Mari și respectiv
ajustată la teritoriul actual⁹)**

Naționalitatea	România interbelică 295.049 km ²		Teritoriul actual 238.091 km ²	
	Număr	%	Număr	%
Total	18 057 028	100,0	14 280 729	100,0
Români	12 981 324	77,9	11 118 170	77,9
Maghiari	1 425 507	7,9	1 423 459	10,0
Germani	745 421	4,1	633 488	4,4
Țigani (Romi)	262 501	1,5	242 656	1,7
Ucraineni	592 571	3,3	45 875	0,3
Sârbi	51 062	0,3	50 310	0,4
Ruși	409 150	2,3	50 725	0,4
Evrei	728 115	4,0	451 892	3,2
Tătari	22 141	0,1	15,58	0,1
Cehi/Slovaci	51 842	0,3	50 772	0,4
Turci	154 772	0,9	16 080	0,2
Bulgari	366 384	2,0	66 348	0,5
Găgăuzi	105 750	0,6	-	-
Alții (polonezi, greci, armeni)	158 488	0,8	105 374	0,7

* Plus huțuli, ruteni, înregistrați separat în 1930.

** Plus croați, sloveni, înregistrați separat în 1930.

*** Întrucât 93% din rândul găgăuzilor erau dislocați în Basarabia, după 1940 nu mai apar la recensăminte ca o comunitate distinctă.

De notat, așa cum s-a evidențiat anterior, că, în urma pierderilor teritoriale din 1940, un număr însemnat de persoane aparținând minorităților conlocuitoare locale au fost fie forțate de puterea ocupantă, fie încurajată să-și părăsească locurile natale. În alte cazuri, s-a procedat la schimburi de populații, ca urmare a cedărilor teritoriale (Cadrilater, Transilvania de Nord). Drept urmare a acestor evenimente, comunitățile de ucraineni, bulgari, ruși, turci și tătari din România au suferit diminuări severe în ceea ce privește numărul și ponderea lor în totalul populației țării, evoluție înregistrată, ca atare, de recensământurile ulterioare, din 1956, 1977 și 1992.

Spre exemplu, recensământul organizat în 1956 ilustrează grăitor, prin intermediul cifrelor și procentelor, scăderea dramatică ca efective și pondere a comunităților de germani, evrei, bulgari, ucraineni, turci, ruși, altădată situate printre grupurile foarte numeroase sau semnificative de minoritari, multe dintre ele trăitoare de secole printre români, în bună pace de cele mai multe ori¹⁰.

⁹ Acad. Prof. dr. Vladimir Trebici, *Op. Cit.*, p. 11.

¹⁰ Acad. Prof. dr. Vladimir Trebici, *Op. Cit.*, p. 12.

Tabelul nr. 4

**Populația României înregistrată la Recensământul din 1956
(repartizată pe naționalități – număr și procente)**

Naționalitatea	Număr	%
Total	17 480 450	100,0
Români	14 996 114	85,7
Maghiari	1 587 675	9,1
Țigani (Romi)	104 214	0,6
Germani	384 708	2,2
Ucraineni	60 497	0,3
Ruși-Lipoveni	38 731	0,2
Turci	14 329	0,1
Sârbi (Croați, Sloveni)	46 517	0,3
Tătari	20 469	0,1
Slovaci	23 331	0,1
Bulgari	12 040	0,1
Evrei	146 264	0,8
Cehi	11 821	-0,1
Polonezi	7 627	0,1
Greci	11 166	-0,1
Armeni	6 441	-0,1
Alții (nedeclarați)	17 552	0,1

În comparație cu datele înregistrate de recensământul din 1930, în 1956 asistăm la o sporire în efective și pondere, atât pentru români, cât și pentru unele dintre minoritățile conlocuitoare (maghiari, ucraineni)¹¹.

În schimb, se înregistrează scăderi în număr și efective, în unele cazuri chiar dramatice, în cazul evreilor, germanilor, bulgarilor, sârbilor, cehilor și slovacilor.

Cauza acestui declin demografic se datorează, în principal, fluxurilor migratorii.

Dimpotrivă, în cazul romilor, ucrainenilor, turcilor și slovacilor, recensămintele ulterioare au înregistrat creșteri pozitive în număr și pondere (chiar dacă neutralizate în cazul turcilor și slovacilor de fluxurile migratorii).

Pentru întregirea imaginii evolutive, sunt prezentate mai jos datele statistico-demografice recoltate prin recensământurile din 1977 și 1992 și sunt prezentate comparativ, în Tabelul nr. 5¹².

¹¹ În cazul ucrainenilor, sporul de efective înregistrat în 1956 în comparație cu 1930 se referă doar la teritoriul actual al statului român.

¹² *România, Comisia Națională de Statistică, Recensământul populației și localităților*, 07 ianuarie 1992, București, 1994, p.21.

Tabelul nr. 5

**Populația României înregistrată la recensământul din 1992 comparativ cu cel din 1977
(repartizată pe naționalități)**

Naționalitatea	07 Ianuarie 1992		05 Ianuarie 1977		1992 față de 1977
	Persoane	%	Persoane	%	
Total	22 810 035	100,0	21 559 910	100,0	105,8
Români	20 408 542	89,5	18 999 565	88,1	107,4
Maghiari	1 624 959	7,1	1 713 928	7,9	94,8
Germani	119 462	0,5	539 209	1,7	33,3
Ucraineni	66 764	0,3	55 510	0,3	118,5
Ruși-Lipoveni	33 806	0,2	32 696	0,2	118,1
Turci	29 832	0,1	23 422	0,1	127,4
Sârbi	29 408	0,1	34 429	0,2	85,4
Tătari	24 596	0,1	23 369	0,1	105,3
Slovaci	19 594	0,1	21 286	0,1	92,1
Bulgari	9 851	-0,1	10 372	-0,1*	95,0
Evrei	8 995	-0,1	24 667	0,1	36,3
Croați	4 085	-0,1	7 500	-0,1*	54,5
Cehi	5 797	-0,1	7 683	-0,1*	75,5
Polonezi	4 232	-0,1	4 641	-0,1*	91,2
Greci	3 940	-0,1	6 242	-0,1*	62,9
Armeni	1 957	-0,1	2 342	-0,1*	83,6
Alte naționalități	8 602	-0,1	5 279	-0,1*	162,9
Nedeclarați	766	-0,1	452	-0,1*	169,5

- Pentru ambele recensămînturi, naționalitățile cu o pondere sub 0,1% reprezintă însumat o pondere totală de 0,2%.

După cum se poate vedea în tabelul de mai sus, populația românească majoritară a crescut în 1992, comparativ cu 1977, cu 1 409 000 persoane (7,4%), iar ponderea sa în totalul populației a sporit de la 88,8%, în 1977, la 89,5%, în 1992, în timp ce, în 1992, comunitățile minoritare reprezintă însumat o populație de 2 400 727 locuitori și, respectiv o pondere de 10,5%, din totalul populației, ceea ce înseamnă, comparativ cu 1977, o descreștere cu 179 000 de persoane (6,2%), în principal ca rezultat al fluxurilor migratorii și doar în mai mică măsură ca urmare a mișcării naturale a populației.

Numărul maghiarilor înregistrat în 1992 la 1 624 959 persoane, adică 7,1% din totalul populației, este mai scăzut cu 89 000 persoane, în comparație cu 1977.

Descreșteri numerice înregistrau, în 1992 comparativ cu 1977, germanii, evreii, armenii, sârbii, croații, cehii, polonezii și grecii.

În schimb, ucrainenii, romii și turcii înregistrează creșteri în efective în 1992 comparativ cu 1977, în timp ce slovacii, deși înregistrează valori pozitive în ceea ce privește sporul natural al populației, au și o emigrație însemnată.

Pe fond, ceea ce relevă rezultatele însumate ale recensământurilor din 1930, 1956, 1977 și 1992 este evoluția asemănătoare, în ceea ce privește comportamentul demografic al românilor și al majorității comunităților minoritare conlocuitoare, fapt ce validează ideea de bază a studiului de față privind intercondiționarea existentă, la scară istorică, între interetnicitate și demografie în România.

Evident, relația în cauză funcționează de o manieră mult mai complexă, fiind afectată, dar și influențând, la rândul său, cadrul general de evoluție al societății românești, pe toate planurile.

Datele statistico-demografice, așa cum au fost ele înregistrate de recensământurile din 1930, 1956, 1977 și 1992, probează absența în România în majoritatea epocilor istorice a unor practici și politici oficiale rasiste și discriminatorii îndreptate împotriva minorităților, întrucât majoritatea comunităților minoritare evoluează, în timp, din punct de vedere demografic, asemănător cu românii majoritari.

În rarele cazuri în care s-au înregistrat politici restrictive pe criterii rasiale în România, în principal între 1938 și 1944, ele au fost precumpănitor rezultatul unor presiuni externe, ce au avut drept rezultat discriminarea, hărțuirea, spolierea, alungarea, deportarea și, în final, uciderea unor cetățeni nevinovați aparținând mai ales comunităților evreilor și romilor.

După 1944, când legislația antievrească a fost complet abolită, au avut loc masive fluxuri migratorii în rândul populației evreiești.

În circumstanțe diferite evenimential, dar cu efecte similare, după 1945, în condițiile ocupației militare sovietice a României, autoritățile militare sovietice au declanșat, cu asentimentul aliaților anglo-americi, o amplă campanie de deportare în URSS a populației de origine germană din România. (În practică, au fost deportați în URSS, la muncă forțată, în condiții apropiate celor de sclavie, cetățeni români de origine germană între 16–55 de ani).

Dacă în cazul deportării evreilor basarabeni în Transnistria există certe complicități românești, trebuie evidențiat faptul că deportarea germanilor în Rusia s-a făcut exclusiv din inițiativa ocupantului sovietic, în ciuda protestelor românești.

Totuși, traumele deportării au determinat și în cazul populației germane din România o masivă emigrare în Germania și Austria, accentuată, ca și în cazul evreilor, de instaurarea regimului comunist.

Masiva emigrare este deci principală explicație a drasticelor diminuări în efective ale comunităților evreiești și germană din România.

În cazul romilor supuși unor persecuții rasiale în anii celui de al doilea război mondial, ce au culminat cu deportarea în Transnistria a unui însemnat număr dintre ei, traumele suferite au provocat o tendință de autoprotejare prin declararea unora dintre membrii acestei comunități ca fiind români sau, uneori, maghiari.

Fenomenele în cauză sunt mai puțin cunoscute și se cer a fi pe viitor aprofundate, dar pentru moment nu se poate avansa o altă explicație, cel puțin în cazul romilor, pentru cifrele contradictorii privind efectivele totale așa cum au fost

ele înregistrate pentru comunitatea romilor din România, de la un recensământ la altul.

Evoluții sinuoase asemănătoare au înregistrat și ucrainenii, fără a se putea da, pentru moment, o explicație completă asupra cauzelor.

Se poate doar presupune că ucrainenii, care trăiesc în majoritatea lor în mediul rural printre români, au suferit un real proces de asimilare voluntară, proces încurajat de mersul raporturilor româno-sovietice de după 1964. Și în acest caz se impun cercetări ulterioare aprofundate.

Astfel de comportamente demografice atipice, ca cele urmate de comunitățile evreiască, germană și ucraineană în ultimele decenii (și într-o mai mică măsură, în cazul italienilor, grecilor, sârbilor și turcilor) evidențiază tocmai impactul real pe care-l au relațiile interetnico-demografice specifice fiecărui grup etnic.

Explicația, în acest caz, confirmă doar regula că în România a prevalat, de-a lungul timpului, modelul interetnic românesc, fapt pentru care, în plan demografic, majoritatea comunităților minoritare urmează trendul populației românești, sau, în caz contrar, își urmează propriul trend tradițional.

Drept consecință, majoritatea populației României răspunde la fel sau aproape la fel unor factori de risc comuni (tensiuni politice, crize economice etc.), indiferent de apartenența etnică, tocmai pentru că în plan interetnic nu există nici un fel de ingerințe de ordin social, cultural sau politic.

De aceea, se poate concluziona că fiecare comunitate etnică, pornind de la elementele proprii de profil cultural și religios, este complet liberă în România să-și urmeze propriul profil demografic.

În consecință, în continuare vor fi prezentate principalele elemente constitutive specifice profilului demografic caracteristic principalelor comunități etnice din România. În Tabelul 6 sunt înregistrate o serie de indicatori demografici distribuiți pe naționalități¹³.

Tabelul nr. 6

Indicatorii demografici ai populației României înregistrați pe naționalități la
Recensământul din 1992

Naționalitatea	Raportul bărbați la 100 femei	Vârsta (ani)		Procentul de populație (%)	
		Medie	Mediană	0-14 ani	60 ani și peste
Total	96,7	34,6	33,3	22,7	16,4
Români	96,9	34,5	33,2	22,2	16,3
Maghiari	93,9	37,2	37,1	19,1	19,7
Țigani (romi)	102,5	22,9	18,7	41,4	5,1
Germani	82,4	42,9	46,4	14,6	28,4
Ucraineni	101,2	32,9	30,4	26,1	15,0
Ruși-Lipoveni	92,5	37,5	37,8	18,7	18,9
Turci	98,8	27,4	23,7	33,2	8,6

¹³ Acad. prof.dr. Vladimir Trebici, *Op.Cit.* p.2.

Sârbi	95,7	42,4	43,9	13,7	27,0
Tătari	98,7	35,5	35,0	19,3	15,0
Slovaci	97,8	36,8	36,1	19,8	18,9
Bulgari	96,0	43,3	45,7	13,5	28,1
Evrei	103,5	59,7	66,4	3,8	64,5
Croați	99,6	38,0	38,4	18,0	21,5
Cehi	91,0	39,5	40,5	18,0	23,8
Polonezi	90,5	42,1	43,2	17,2	30,1
Greci	97,7	99,6	54,3	7,1	38,4
Armeni	94,9	50,8	56,3	8,5	46,6

Raportul bărbați/femei are o valoare standard pe țară de 96–97 bărbați la 100 femei, adică 49% bărbați și, respectiv, 51% femei¹⁴.

Proporția bărbați/femei a fost influențată atât de evoluția comportamentului demografic al populației cât și de unele evenimente istorice importante (pierderi teritoriale, război, valuri migraționiste) ce au afectat în primul rând populația bărbătească. Spre exemplu, ponderea populației feminine în România a evoluat de la 50,9, în 1930, la 51,7%, în 1948, scăzând apoi la 50,7%, în 1977, pentru a atinge valoarea de 50,8%, în 1992¹⁵.

În schimb, pe naționalități, raportul bărbați/femei înregistrează unele diferențe semnificative, în raport cu valoarea standard.

În timp ce comunitățile evreiască, țigănească (romi) și ucraineană înregistrează o populație bărbătească prevalentă, în cazul comunităților germană, poloneză și cehă, populația feminină este precumpănitoare¹⁶.

În ceea ce privește valorile standard exprimate de vârsta medie și, respectiv, vârsta mediană (34,6 ani și, respectiv 33,3 ani) romii prezintă valorile cele mai joase (22,9 ani și 18,7 ani), urmată de turci, cu valori de 27,4 ani și respectiv 23,7 ani, iar evreii înregistrează valorile cele mai înalte (59,7 ani și 66,4 ani), urmați de armeni (50,8 ani, și 56,3 ani), greci (49,6 ani și 54,3 ani), bulgari (43,3 ani și 45,7 ani), germani (42,9 ani și 46,4 ani) și sârbi (42,4 și 43,9 ani)¹⁷.

De menționat că populația majoritară românească urmează îndeaproape, valorile naționale standard (34,5 ani și 33,2 ani), în timp ce maghiarii, populația minoritară cea mai numeroasă din România, prezintă valori peste mediile naționale (37,2 ani și 37,1 ani)¹⁸.

În ceea ce privește ponderea grupurilor de populație de la 0 la 14 ani și respectiv de 60 ani și peste, valorile standard naționale sunt de 22,7% și, respectiv, 16,4%¹⁹.

¹⁴ Acad. prof.dr. Vladimir Trebici, *Op.Cit.*, p.2

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p.2-3.

¹⁷ *Ibidem*, p.2

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

De menționat că populația majoritară românească înregistrează ponderi apropiate de valorile standard (22,7% și 16,3%), în timp ce, spre exemplu, comunitatea maghiară prezintă valori diferite (19,1% și 19,7%).

Dar abaterile cele mai mari la aceste valori sunt înregistrate de populația romă, cu cea mai ridicată pondere a populației de 0–14 ani (41,4%) și, respectiv, cea mai scăzută pondere a populației de 60 ani și peste (5,1%), și respectiv de comunitatea evreiască, cu cea mai scăzută pondere a populației de 0–14 ani (3,8%) și, respectiv cea mai înaltă pondere a populației de 60 de ani și peste (64,5%)²⁰.

Rezultă că populația cea mai „tânăra” din punct de vedere demografic este cea romă, în timp ce populația cea mai „îmbătrânită” este cea evreiască.

Corespunzător, comunitățile turcă și ucraineană sunt „tinere”, iar cele armeană, greacă, germană și sârbă sunt „îmbătrânite”.

În schimb, populația românească majoritară prezintă caracteristicile fazei de început a unui proces de îmbătrânire demografică, în timp ce comunitatea maghiară înregistrează, în acest sens, aspecte ceva mai marcate de îmbătrânire demografică.

În concluzie, raporturile dintre interetnicitate și demografie zugrăvesc, în România, un tablou complex, în care se îmbină întreaga gamă a indicatorilor demografici – cu toții însă inserați climatului general de criză și tensiuni economice sociale și politice, ce aduc, în general, cum s-a mai arătat anterior, tenduri demografice negative (fertilitate, nupțialitate scăzută), plus fluxuri constante de migrație externă, mai bine înregistrate după 1989.

Ceea ce este important, sub raportul acțiunii modelului interetnic românesc, este faptul că raporturile interetnice acționează neînhibate de opreliști instituționale sau de comportamente rasiste.

Cea mai bună dovadă în acest sens o constituie faptul că, din anii '70, '80, singurele comunități care înregistrează creșteri pozitive în efective sunt cele minoritare (rromii, turcii, slovaci, ucrainenii).

CONCLUZII

Impactul interetnicității asupra evoluției demografice a României în situația prezentă și recomandări pentru viitor

În paginile anterioare au fost prezentate sintetic relațiile curente interetnicitate-demografie înregistrate în România, de-a lungul timpului.

Printr-o astfel de abordare corespunzător susținută de date și informații statistice credibile, a fost posibilă validarea principalei ipoteze pe care se bazează întreaga întreprindere de față, privind impactul semnificativ jucat de relația interetnicitate-demografie asupra evoluției societății românești în ansamblul său, la

²⁰ *Ibidem.*

scară istorică. Aceasta întrucât, chiar dacă, conform Recensământului din 1992, 89,5% din populația României este reprezentată de români, comunitățile minoritare reprezintă o pondere semnificativă de 10,5%, capabilă să influențeze trendurile demografice generale în ceea ce privește direcția și valorile înregistrate și implicit și evoluția generală a societății și statului.

Lucrarea de față s-a străduit să convingă, pe baza datelor prezentate și evaluate, circumscrise relației interetnicitate-demografie, că impactul exercitat a fost precumpănitor pozitiv, de-a lungul timpului.

Acest lucru a fost posibil în primul rând ca urmare a acțiunii modelului interetnic românesc, creat după secole de viețuire comună pe aceleași meleaguri, de majoritari și minoritari.

În concluzie, în România, toate comunitățile, fie că este vorba de cea majoritară sau de cele minoritare, sunt libere să-și urmeze fiecare propriul lor comportament demografic modelat, în timp, în raport cu tradițiile culturale și religioase specifice.

Evident, impactul interetnicității asupra demografiei se traduce în rezultate și valori generale la scara întregii țări, înregistrate ca atare de recensământuri oficiale.

Pornind de la valorile înregistrate de ultimul recensământ, organizat în România la 7 ianuarie 1992, prezentăm în continuare care sunt principalele caracteristici actuale ale profilului demografic al populației țării, pentru a putea ilustra corespunzător rolul jucat de interetnicitate în modelarea comportamentului demografic înregistrat de întreaga populație a țării.

Populația totală a României a fost înregistrată la recensământ ca fiind de 22 810 035 locuitori²¹, țara noastră fiind situată, din acest punct de vedere, pe locul nouă în Europa (ca suprafață, a XI-a, deci un stat mijlociu). După 1966, populația țării a înregistrat ritmuri anuale de creștere scăzute (după 1993, chiar valori negative de creștere). Astfel, dacă între 1966–1977 populația țării a crescut în medie cu 1,1% pe an, în schimb, între 1977 și 1992, valoarea creșterii anuale a fost de numai 0,4%²².

În ceea ce privește structura pe sexe a populației, se înregistrează o ușoară predominanță a populației feminine (50,8%) comparativ cu cea masculină (49,2%). Astfel, în prezent, la 1 000 de bărbați revin 1 034 femei²³.

În schimb, structura pe vârste a populației a suferit modificări semnificative, comparativ cu perioadele anterioare, fapt ce reflectă începutul unui proces de îmbătrânire demografică a populației României, în sensul sporirii numărului și ponderii persoanelor de 60 de ani și peste, și respectiv, al scăderii numărului și ponderii persoanelor de până la 15 ani.

Pentru ilustrare, prezentăm mai jos structura pe sexe și vârste a populației României, înregistrată la recensămintele din 1977 și 1992 (în procente)²⁴.

²¹ România, Comisia Națională de Statistică, *Op.cit.*, p.IX.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

Tabelul nr. 7

Structura pe sexe și vârste a populației României în 1977 și 1992 (%)

	Grupele de vârstă		
	0–14 ani	15–59 ani	60 ani și peste
1992 ambele sexe	22,7	60,9	10,4
Bărbați	23,6	62,0	14,4
Femei	21,9	59,8	18,3
1977 ambele sexe	25,4	60,2	14,4
Bărbați	26,4	60,7	12,9
Femei	24,4	59,6	16,0

Vârsta medie a populației României era în 1992 de 34,6 ani, cu doi ani mai mult ca în 1977²⁵. O astfel de valoare prezintă acele țări care au o populație adultă aflată în stadiul de început al îmbătrânirii demografice²⁶.

Faptul că populația României declină numeric, din 1993, după decenii de creștere redusă și stagnare, a fost învederat de valorile statistice înregistrate la recensământuri și, inclusiv, în substanța textului.

Se impune acum să se concluzioneze cum influențează relațiile interetnice procesele demografice.

Modelul interetnic românesc, caracterizat, de secole, printr-un nivel ridicat de pace și armonie, a jucat un rol pozitiv în plan social economic și politic, în cadrul procesului general de propășire și dezvoltare generală a societății românești. Drept urmare, atunci când s-au înregistrat mari realizări politice (1859, 1877, 1918) coroborate cu o dezvoltare pozitivă a economiei românești, comunitățile etnice, fie cea majoritară, fie cele minoritare, au fost încurajate să se dezvolte nestingherit, inclusiv în planul demografic. Asistăm, în acest sens, la o sporire constantă a efectivelor populației între 1859 și 1938.

De subliniat că sporirea numerică era înregistrată de toate comunitățile etnice din România, atât înainte de 1918 (Marea Unire), cât și după.

În ciuda unor neîmpliniri ce se înregistrau, încă, în domeniile sănătății și învățământului și care se repercutau negativ în plan demografic – morbiditate și mortalitate infantilă ridicată – sporurile numerice ale populației s-au menținut foarte ridicate, în conformitate cu comportamentele demografice tradiționale ale tuturor comunităților etnice, fapt ce a determinat, cum s-a subliniat deja, o creștere susținută a efectivelor populației țării.

După declanșarea celui de al doilea război mondial, România a traversat ani grei și tragici pentru populația sa. Au fost pierdute însemnate teritorii, cu o populație numeroasă și cu resurse economice importante. Țara a fost ocupată, din

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Ibidem*, p.XIII

²⁶ *Ibidem.*

1944, de URSS în conformitate cu stipulațiile Acordului de la Ialta dintre URSS, SUA și Marea Britanie, iar urmarea directă, în planul general istoric, a reprezentat-o instaurarea, cu sprijin sovietic, a regimului comunist din 30 Decembrie 1947.

Urmările sunt cunoscute, mai ales în plan politic, social și economic.

Puterea comunistă instalată la București a confiscat, practic, toate proprietățile, a desființat democrația și libertățile cetățenești, instaurând un regim autoritar polițienesc, menit să controleze și să neutralizeze, în forță, orice opoziție democratică.

Sistemul de comandă instaurat în vederea gestionării economiei naționale a acționat exclusiv în vederea materializării politicii partidului comunist, într-un total dispreț față de necesitățile și mecanismele economice reale.

Mai devreme sau mai târziu, un astfel de sistem era sortit eșecului. În cazul concret al României, colapsul economic instaurat prin anii '70 și agravat în deceniul următor, a fost și mai dureros resimțit de populația supusă unor grele privațiuni materiale și spirituale pentru materializarea proiectelor economice megalomane ale lui Ceaușescu.

Explozia populară din Decembrie 1989 a pus capăt dictaturii, dar nu a oprit mizeria și criza economică. Drept urmare, în plan demografic s-au înregistrat, după 1966, creșteri reduse de populație și apoi, chiar creșteri negative (după 1992).

În concluzie, modelul interetnic românesc este capabil să furnizeze efecte pozitive în plan demografic, dar condiționat de o dezvoltare echilibrată economică și socială susținută sau, măcar, menținută între cote pozitive.

Instaurarea și permanentizarea unor fenomene negative – războaie, pierderi teritoriale, crize economice, politice și sociale – au afectat inevitabil și Modelul Interetnic Românesc.

Chiar dacă, după 1948, au precumpănit raporturile pașnice, în condițiile unui regim politic totalitar între membrii diferitelor comunități etnice din România, evenimentele tragice consumate între 1938 și 1948 – discriminările rasiale la care au fost supuși evreii și romii, ca și deportarea unui mare număr de germani în URSS – au afectat negativ evoluția acestor comunități în plan demografic, în sensul scăderii efectivelor, în principal de pe urma emigrărilor.

Totuși, trebuie repetat că **toți, fie ei majoritari sau minoritari au suferit la fel, înainte de 1989** și au reacționat corespunzător la toate constrângerile, inclusiv în plan demografic.

De obicei, reacția a constat într-un comportament demografic negativ al populației – românii și majoritatea comunităților minoritare. Puținele cazuri de comportament demografic pozitiv aparțin exclusiv unor comunități minoritare (romi, ucraineni, slovaci, turci) și confirmă, de fapt, absența constrângerilor de ordin rasial în România.

Deci, din nou trebuie subliniat că în România nu există, în plan politic sau social, elemente discriminatorii îndreptate împotriva comunităților minoritare.

În concluzie, se poate doar evidenția faptul că modelul interetnic românesc a fost în măsură, de-a lungul timpului, să conducă în plan demografic la efecte complexe, atât pozitive, cât și negative, care au influențat atât evoluția comunităților în parte, cât și a întregii societăți românești în ansamblul său.

Recomandări pentru viitor

De la început trebuie evidențiat faptul că, în vederea pozitivării comportamentului demografic al populației României, soluțiile de adoptat există atât în câmpul economic, cât și în cel social.

Odată situația economică îmbunătățită de o manieră semnificativă, va fi posibilă disponibilizarea de resurse corespunzătoare în vederea inițierii unor programe sociale ori culturale reale și coerente destinate îmbunătățirii sistemelor naționale de sănătate și învățământ precum și începerea unui program național de construcții de locuințe și obiective de interes public.

Totodată, vor putea fi create oportunități sporite de preservare și dezvoltare a instituțiilor specifice de garantare a identității fiecărei comunități etnice (culturale, confesionale, educaționale).

Pe scurt, vor putea fi, cu adevărat create și operaționalizate structuri, instituții și programe menite să asigure tuturor comunităților din România, majoritară sau minoritare, un trai prosper și demn, în consonanță cu standardele de democrație și progres ale Europei Occidentale.

Astfel, membrii diferitelor comunități vor fi încurajați să se reîntoarcă la comportamentele demografice tradiționale pozitive, asigurând o evoluție sigură din punct de vedere demografic a populației țării, adică creșteri numerice constante atât în cadrul fiecărei comunități, cât și pentru întreaga populație a României.

Se poate deci concluziona că numai în condiții de democrație și prosperitate modelul interetnic românesc acționează optim și pozitiv și, deci, o bună interetnicitate înseamnă și o bună demografie doar în cadrul unei autentice prosperități și democrații.